

М. Ю. Шнайдерман

студ. IV курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Є. Д. Стрельцова

ІНСТИТУТ УСИНОВЛЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА УНІФІКАЦІЯ

Усиновлення дитини є однією з найбільш традиційних форм влаштування дітей-сирот та дітей, позбавлених батьківського піклування. За Сімейним кодексом України (далі – СК України) усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду [1, ст. 207]. Особливим видом усиновлення є *міжнародне усиновлення*, тобто усиновлення з іноземним елементом, коли правовідносини пов'язані з правопорядками декількох держав, громадянами яких є заінтересовані особи, або на території яких вони проживають, або на території яких відбувається юридичний факт [2, с. 285].

Наявність у даних відносинах іноземного елементу призводить до виникнення колізійної проблеми, задля правового врегулювання якої на національному та міжнародному рівнях застосовують відповідні методи – колізійний та матеріально-правовий.

Зазначимо, що колізійні норми окремих країн, присвячені вирішенню питань міжнародного усиновлення, встановлюють прив'язки до особистого закону (закону громадянства, закону місця проживання) усиновителя з поєднанням із законом усиновлюваного або третіх осіб, від яких залежить надання згоди на усиновлення, та інколи *lex fori* (Грузія) [3, ст. 52]. Так, у Швейцарії не дозволяють усиновлення, якщо воно не передбачене законом країни усиновлювача [4, ст. 77]. Деякі країни використовують 1–2 прив'язки для колізій міжнародного усиновлення: до закону місця проживання сторін (Канада) [5, ст. 3092], *lex fori* (В'єтнам) [6, ст. 105]. Закон України про міжнародне приватне право (далі – Закон про МПрП) у ст. 69 містить колізійну норму, яка передбачає регулювання відносин міжнародного усиновлення особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача [7, ст. 69]. Водночас, СК України передбачає матеріально-правове регулювання відносин з усиновлення іноземцями дітей в Україні [1, ст. 283, 286].

Крім національних норм міжнародне усиновлення регулюється низкою міжнародних угод, тобто ця сфера є уніфікованою на міжнародному рівні. З'ясування особливостей саме міжнародного договірно-правового регулювання міжнародного усиновлення та його впливу на національне законодавство є метою цих тез.

Однією з міжнародних угод з питань міжнародного усиновлення є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини, яка була ратифікована Україною 27.09.1991 [8]. Відповідно до положень Конвенції, держави-учасниці повинні надати дитині, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення, особливий захист. Така дитина має право на допомогу, що закріплена національним законодавством держав-учасниць [9, ст. 20]. Аналіз даної статті показує, що дитина, яка була позбавлена батьківського піклування, повинна бути взята під захист держави шляхом направлення до установ догляду за дітьми або шляхом усиновлення дитини прийомною родиною.

Відповідно до ст. 21 Конвенції держави-учасниці, які дозволяють існування системи усиновлення, забезпечують, щоб інтереси дитини враховувалися в першочерговому порядку, і вони: забезпечують, щоб усиновлення дитини дозволяли лише компетентні власті, які визначають це згідно з застосовуваними законом і процедурами та на підставі всієї інформації, що має відношення до справи; визначають, що усиновлення в іншій країні може розглядатися як альтернативний спосіб догляду за дитиною, якщо дитина не може бути передана на виховання або в сім'ю, яка могла б забезпечити її виховання, або усиновлення; забезпечують, щоб у випадку усиновлення дитини в іншій країні застосовувалися такі самі гарантії і норми, які застосовуються щодо усиновлення всередині країни; вживають всіх необхідних заходів з метою

забезпечення того, щоб у випадку усиновлення в іншій країні влаштування дитини не призводило до одержання невинуватених фінансових вигад, пов'язаних з цією особою; сприяють у необхідних випадках досягненню цілей цієї статті шляхом укладення двосторонніх і багатосторонніх домовленостей або угод та намагаються на цій підставі забезпечити, щоб влаштування дитини в іншій країні здійснювали компетентні власті чи органи [9, ст. 21].

Важливе місце серед міжнародних актів посідає Конвенція про захист дітей та співпрацю щодо міжнародного усиновлення (далі – Гаазька Конвенція) [10]. Метою Гаазької Конвенції є встановлення співпраці між державами-учасницями, спрощений порядок взаємного визнання актів усиновлення.

Україна не є учасницею даної Конвенції, хоча окремі міністерства та відомства неодноразово зазначали необхідність приєднання. У 2018 році до Верховної Ради було подано Проект Закону про приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення [11]. З приводу прийняття відповідного Законопроекту у юридичній спільноті були виказані різні думки: від підтримки ратифікації Гаазької конвенції [12] до настороженого ставлення до неї через низку причин [13].

Важливе значення також має Європейська Конвенція Ради Європи про усиновлення дітей, яка була ратифікована Україною 15.02.2011 [14]. Європейська Конвенція закріплює обов'язкову згоду матері й батька; або в разі відсутності й батька, й матері – особи чи установи, які вповноважені надати таку згоду замість них; згоду дитини, яка відповідно до закону вважається такою, що має достатній рівень розуміння; згоду другого з подружжя чи зареєстрованого партнера усиновлювача [14, ст. 5].

Слід зазначити, що прогресивною нормою даної Конвенції є обов'язкова згода дитини, яка відповідно до закону вважається такою, що має достатній рівень розуміння. Відповідно до Конвенції згода дитини не є обов'язковою, якщо дитина відповідно до закону не має достатнього рівня розуміння; з нею радяться настільки, наскільки це є можливим, та її думки й бажання враховуються з урахуванням рівня її розвитку [14, ст. 6].

Окремого розгляду заслуговує ст. 7 Конвенції, яка визначає, що усиновителем дитини можуть бути дві особи різної статі, які перебувають у шлюбі між собою або які перебувають у зареєстрованому партнерстві, та одна особа. Конвенція поширює свою дію на одностатеві пари, що одружені або перебувають у партнерстві.

Варто зазначити, що це останнє положення стосується тільки тих держав-учасниць, законодавство яких дозволяє укладати одностатеві шлюби. Конвенція не вимагає держави впроваджувати інститут одностатевого шлюбу.

Українськи діти не будуть усиновлені одностатевими парами, оскільки СК України містить пряму заборону щодо даного виду усиновлення [1, ст. 211].

Отже, на міжнародному рівні питання міждержавного усиновлення регулюється достатньо детально. За умови виконання зобов'язань за тими міжнародними конвенціями, до яких Україна приєдналася, та перспективне приєднання до Гаазької Конвенції сприятиме удосконаленню інституту міжнародного усиновлення в Україні та покращенню умов для захисту прав і інтересів дитини.

Список використаної літератури

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2019).
2. Міжнародне приватне право : навчальний посібник / за ред. В. М. Гаворонського, В. П. Жушмана. Київ : Юрінком Інтер. 2007. 366 с.
3. Про міжнародне приватне право : Закон Грузії від 01.10.1998. URL: <https://pravo.hse.ru> (дата звернення: 15.11.2019).
4. Про міжнародне приватне право : Федеральний закон Швейцарської Конфедерації від 18.12.1987. URL: <https://pravo.hse.ru> (дата звернення: 15.11.2019).
5. Цивільний кодекс Квебека (Канади) : Закон Квебека (Канади) від 01.01.1994. URL: <https://pravo.hse.ru> (дата звернення: 15.11.2019).
6. Про шлюб та сім'ю : Закон В'єтнаму від 09.06.2000. URL: <https://pravo.hse.ru> (дата звернення: 15.11.2019).
7. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 16.11.2019).
8. Про ратифікацію Конвенції про права дитини : Постанова Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки від 27.02.1991 № 789-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 16.11.2019).
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини : Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.11.2019).
10. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення : Міжнародний документ від 29.05.1993. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.11.2019).
11. Проект Закону про приєднання України до Конвенції про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення від 25.01.2018 № 0166. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.11.2019).
12. Відкритий лист Першого Омбудсмена України Н. Карпачової до Президента України та народних депутатів України VII скликання. 2013. URL: <http://www.first-ombudsman.org.ua> (дата звернення: 13.11.2019).
13. Доповідна записка Президенту України від Уповноваженого Президента з прав дитини Ю. О. Павленка стосовно звіту про проведену роботу 2013 року. 2013. URL: www.donmolod.gov.ua (дата звернення: 13.11.2019).
14. Європейська Конвенція Ради Європи про усиновлення дітей : Міжнародний документ від 27.11.2008. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua> (дата звернення: 13.11.2019).